

Tőzegrozmaring - *Andromeda polifolia* L.

Szinoním neve: *Rhododendron polifolium* SCOP.

Morfológiai leírás

Törpecserje, mely 10-14 cm-es magasságot érhet el. Gyökfőből eredő oldalhajtásai messze kúsznak, meggyökeresednek, melyekből számos szár ívesen tör fel. Alig elágazó szára kopasz, szürke kérgű. Örökzöld levelei szórt állásúak, elliptikusak vagy lándzsásak, 1,5-4 cm hosszúak. A levélszél ép, erősen begöngyölödött, a levéllemez bőrszerű, felül sötétzöld, viaszosan fénylő, fonáka világos kékeszöld, közepere erősen kiemelkedő. A levélcsúcs finoman kihegyezett, a levél majdnem ülő. Virágai a hajtásvégeken ernyőszerű virágzatba tömörülnek. Egy-egy virágzatban 2-10, átlagosan 4-5 virág található. A virágkocsány 3-4-szer hosszabb a virágoknál. Az 5 csészelevél alján egymással összenőtt, csúcsuk hegyes, fehérek, de gyakran vöröses futtatásúak. A pártá gömbölyded vagy tojásdad, halvány rózsaszínű, 4-7 mm hosszú, belül finoman szőrös, az 5 szíromlevél egymással összenőtt, a rövid, tompán háromszögű csúcsaik kifelé hajlanak. Porzószaám 10, a porzószaalak a szírom 1/3-áig érnek, tövüknél kissé megvastagodtak, hosszú fehér szőrökkel borítottak. A portokok csúcsán 2 hosszú szarvszerű függelék látható. Felső állású magháza hengeres, bibeszála vastag, bibéje korongszerű, barnászöld. A termő hosszabb a porzóknál, de a pártából nem lóg ki. Toktermése felálló, gömbölyded, kopasz, sötét kékeszöld, 5 rekeszű. Magvai tojásdad alakúak, 1,5 mm hosszúak.

Szaporodásbiológia, fenológiai ritmus

Virágzási ideje május-június, de a szubalpin régióban június-júliusra tolódik. Rovarbeporzó, de gyakran előfordul az önbeporzás is. Magvai átfekvőek, fényben csíráznak. Vegetatív szaporodóképessége révén kisebb polikormon-telepeket alkothat.

Elterjedése

Cirkumboreális elterjedésű faj, areája Euroszibéria és Észak-Amerika nagy részét felöleli. Európában egészen északra, a 71. szélességi körig hatol föl, elterjedési területe délen főlzakadozottá válik, a Pireneusoktól Észak-Olaszországon és a Kárpátokon keresztül az Uralig tart. Kárpát-medencei előfordulásai jégkorszaki maradványnak tekinthetők. Közép-Európában a tőzegmohalápok jellemző faja, tipikus acidofil és nitrofób növény.

Előfordulása

A tőzegrozmaringnak egyetlen hazai előfordulása volt ismert, a Keszthelyi-hegység és a Zalai-dombság között, a Vindornyaszőlős, Vindornyafok és Vindornyalak határában elterülő Vindornyai-láp. Ezt az értékes területet már a múlt század közepén lecsapolták, a századforduló tájékán tőzegét kitermelték (KOVÁCS, 1998a,b). A tőzegrozmaring itteni előfordulásáról két egykori közlés áll rendelkezésre. Az egyik szerzője SZENCZY Imre, a keszthelyi premontrei gimnázium igazgatója, HUTTER Mihály, a retorika tanára és WIERZBICKI Péter, a természetrajz tanára (SZENCZY - HUTTER - WIERZBICKI, 1842). Ennek a kéziratnak pontos keletkezési időpontja nem ismert, mert az eredeti példány elveszett, csupán a SADLER József által másolt, és általa a fajlistát betűrendbe szedett változata maradt fenn (GOMBOCZ, 1936). A kéziratban a tőzegrozmaringnál az áll, hogy "iszapos, lápos helyen Vindornyalak és Szöllős mellett jún. júl.". SZENCZY és WIERZBICKI gazdag herbáriumot hordott össze élete során, de az *Andromeda*-ra egyikük gyűjteményében sem lehet ma már rátalálni (GÁYER, 1924-25). A másik forrás WIERZBICKI illusztrált kézírata (WIERZBICKI, 1820), melyet BORBÁS Vince fedezett fel gr. FESTETICH Tasziló keszthelyi könyvtárában (BORBÁS, 1897). A 30 növényfestmény WIERZBICKI tanártársa, LIEBBALD megbízásából készült, melyek közül a 8. az *Andromeda polifolia*-t ábrázolja. Feltehetően ez az összeállítás később keletkezett mint az előző mű. BORBÁS (1900) SZENCZY Imre, HUTTER Mihály és WIERZBICKI Péter munkáira (SZENCZY - HUTTER - WIERZBICKI, 1842; WIERZBICKI, 1820), valamint herbáriumi lapjaikra támaszkodva feltételezte, hogy a lecsapolás és tőzegkitermelés előtt a tőzegmohalápokra jellemző növényzet élt itt. Így *Andromeda polifolia*, *Comarum palustre*, *Drosera anglica*, *D. rotundifolia*, *Menyanthes trifoliata*, *Vaccinium oxycoccus* és *Sphagnum* fajokat közölt. Maga BORBÁS 1896-ban fölkereste ezt a területet, de a *Carex nigra*-n kívül érdekesebb fajt nem talált. A későbbiekben HOLLENDONNER Ferenc, MÁLYUSZ Elemér és GÁYER Gyula is kutatott itt (GÁYER, 1924), eredménytelenül.

Irodalom

- BORBÁS V. (1897): A magyar flórának ismeretlen kútforrása. - Természettudományi Közlöny **29**: 208-209.
- BORBÁS V. (1900): A Balaton tavának és partmellékének növényföldrajza és edényes növényzete. - Magyar Földrajzi Társulat Balaton-Bizottsága, Budapest, pp. 413.
- GÁYER Gy. (1924): Magyar láptanulmányok III. Die alpinen Moorpflanzen des Balatongebietes. - Magyar Botanikai Lapok **23**: 57-61.
- GÁYER Gy. (1924-25): SZENCZY Imre herbáriuma. - Botanikai Közlemények **22**: 105-107.
- GOMBOCZ E. (1936): A magyar botanika története. - MTA, Budapest, p. 423-424.
- KOVÁCS J. A. (1998a): Vindornya láp növényzete. - Kitaibelia **3**(2): 303-305.
- KOVÁCS J. A. (1998b): A Vindornya-láp aktuális vegetációja és élőhelyrekonstrukció vizsgálata. - Kanitzia **6**: 57-88.
- SZENCZY I. - HUTTER M. - WIERZBICKI P. (1842): Elenchus plantarum in territorio Keszthelyensi a cl. cl. Szenczy, Hutter et Wierzbicky observatarum, exmissis cryptogamis. - Manuscript, Magyar Természettudományi Múzeum, pp. 12.
- WIERZBICKI P. (1820): Plantae rariores, quae sponte crescunt in Keszthelyensi agro, aquis, silvis montibusque confinibus. - Manuscript, Festetich Múzeum, Keszthely.